

A provenienciára vonatkozóan a fentiekből a következő eredmény foglalható össze: kétségtelenül bizonyos, hogy a szótár 1734-ben MÁRIÁSY ÁDÁM rodostói számúzótnak volt a birtokában, de hogy az ő tulajdonából ment-e át MIKESÉBE, vagy pedig az első tulajdonos lett volna MIKES KELEMEN, és ő származtatta volna tovább MÁRIÁSYNAK, erre vonatkozólag biztosat nem állíthatunk. A feltételezés azonban az első gondolatnak kedvez, mégpedig, hogy MÁRIÁSY volt az első tulajdonos és tőle került a könyv MIKES KELEMEN tulajdonába. ERNST szerint a példány MIKES *Törökországi levelei* első kiadójának, KULCSÁR ISTVÁNNAK a hagyatékában bukkant fel. Már pedig KULCSÁR minden valószínűség szerint egyazon forrásból juthatott hozzá mind a *Törökországi levelek*hez, mind a szótárhoz; valamilyen úton mindkettő MIKES rodostói hagyatékához nyúlhat vissza. Hogy aztán milyen úton került haza a hagyaték Rodostóból, erre vonatkozólag máig sem tud elfogadható, tényekkel igazolható magyarázattal szolgálni a kutatás.¹

Mindezideig nem volt tudomása az irodalomnak arról, hogy MIKESNEK könyvei lettek volna rodostói számúzetésében. Így nem mondhatott egyebet a MIKES-irodalom, mint azt, hogy MIKES KELEMEN olvasmányai a fejedelem gazdag könyvtárából kerültek ki.² Egyetlen könyv még nem jelent könyvtárat, de talán elő fognak kerülni az idők folyamán egyéb nyomtatványok is, amelyek egy ma még csak feltételezett rodostói MIKES-könyvtárnak voltak a darabjai.

TOLNAI GÁBOR.

Megírhatta-e Bornemisza Péter egymaga összes műveit?

HARSÁNYI ANDRÁS a *Magyar Könyvszemle* 1940. évi 200—201. lapján kétségbevonja, hogy BORNEMISZA PÉTER egymaga, segítőtársak nélkül megírhatta volna az összes műveit s teljesen véglegesnek tekintve ezt a nemleges döntést, a jövő egyik problémájául tűzi ki a művek szövegének szerzők szerinti elkülönítését.

En minden további kutatás mellőzésével is lehetségesnek tartanám, hogy igenis egymaga megírhatta a különben tényleg óriási terjedelmű munkákat, melyek azonban nem igen érik el a HARSÁNYI számítása szerinti lapszámot. Ám ha annyinak vesszük is, amennyinek ő veszi, egy-egy évre körülbelül 555 oldalnyi jut belőle. Ennyit prédikációból, regényből, bölcsészetből stb. más elfoglaltatás mellett is bátran megírhat akárki. Történetből a dolog természeténél fogva persze hogy nem, mert ahhoz alapos előkészület és beható kutatás szükséges rendes körülmények között.

¹ V. ö. TOLDY FERENC, a *Törökországi levelek* második kiadásának 246. l. — THALY KÁLMÁN: *Ki hozta vissza a hazába Mikes Kelemen kéziratait?* Századok, 1875. 573—575. l. — ABAFI LAJOS: *Mikes Kelemen műveiről.* Figyelő, IV. kötet, 1—17., 92—110. és 190—208. l.

² V. ö. ZOLNAI BÉLA: *II. Rákóczi Ferenc könyvtára.* — Magyar Bibliofil Szemle, 1925.

Ha azonban nemcsak így, rövid pillantással nézem a dolgot, hanem egy kis kutatást is végzek a valóság után, rájövök, hogy mire hozzákezdett BORNEMISZA az ötkötetes postilla kiadásához, már ez az egész munka régen készen volt s így az azutáni évekre már csak a nyomda alá átnézés, az itt-ott kijavítgatás vagy pótolgatás munkája esett. Hátralevő éveiben emellett bőségesen megírhatta volna egyebekben kívül a folio-postillákat újonnan is, ha azok általánosságban nem is az ötkötetesből volnának kivonatolva, átalakítva.

Csakhogy az ötkötetes nem is 1574-ben, amikor hozzákezdett a közrebocsátáshoz, hanem már 1569-ben készen volt egészében. Azt, hogy a könyv kiadásának megkezdésekor készen volt, én már 1915-ben kimutattam (*Protestáns Szemle*, 1915. 282—3. l.), de ezt nem szükséges elismételnem, mivel BORNEMISZÁNAK a *Történelmi Tár* 1878. évi 384. lapján közlött leveléből egyenesen az tűnik ki, hogy már 1569. szeptember 20-án készen volt az egészszel, „közel háromszáz árkuson“. Hogy aztán ezt a HARSÁNYI számítása szerint idejutó két-három év alatt írta-e meg, avagy régebbi időtől fogva, az már más kérdés. Szerintem régebben hozzákezdhetett.

A problémáknak megoldásuk helyett mostanában erősen divatba jött fölvetésükkel túlságosan elszaporodott mennyiségét tehát ezúttal megapasztathatjuk ezzel az egy szóbanforgóval. A megoldására szánt időt pedig mindenképen szükségesebb, hasznosabb és értékesebb eredmények elérésére használhatjuk fel.

ZOVÁNYI JENŐ.

Pauli Simon postilláinak fordítója. Bártfán a KLÖSZ JAKAB sajtója alól 1608-ban került ki egy „*Magyarázatja az evangéliumoknak...*“, mely „*Simon Pál deák postillájából magyar nyelvre fordítatott*“.¹ A fordító „egy jámbor keresztyén ember“ volt, neve azonban nincs a könyvön feltüntetve. Kiletéről BENICZKY JÁNOS TAMÁSNAK FABÓ ANDRÁSTÓL közzétett följegyzései² adnak felvilágosítást. Ezekben ugyanis két helyen is szó van az egész és helyes vezeték- és keresztnévén PAULI SIMON nevű szerzőnek magyarra fordított postillájáról. Az idetartozó első följegyzés szerint a nevezett bártfai nyomdász 1609-ben ki akarván adni ezt a könyvet, pártfogásába ajánlotta THURZÓ GYÖRGY grófnak. A másik följegyzés szerint 1610-ben MIHÁLYKO JÁNOS eperjesi magyar evangélikus lelkész, nemkülönben a PAULI SIMON magyarra fordított postilláját a bártfai nyomdással kötött szerződése értelmében visszakéri THURZÓ GYÖRGY nádortól superrevisióra. És

¹ RMK I. k. 410. sz. a.

² Codex evangelicorum... I. k. 1869. 1—13. l.